

EMRAH SELJACI*
(Sarajevo)

KANUNNAMA O DEVŠIRMI IZ VREMENA BAJEZIDA II (1481–1512)

Abstrakt

U radu se kao prilog proučavanju devširme predstavlja *Kanunnama o prikupljanju janjičarskog podmlatka* (tur *Ḳānūn-nāme ki yeñiçeri oğlaniñ cem‘ eylemek içün*), koja datira iz doba vladavine sultana Bajezida II (1481–1512). U uvodim razmatranjima pojašnjen je sam termin *devširme*, te su ponuđene osnovne informacije o njenom nastanku i sprovođenju. Također, uvršten je i kraći pregled istaknute naučne literature koja tematizira proces regrutovanja mladića u janjičare. Nakon toga predstavljena je spomenuta kanunnama, podaci o njenim prijepisima, historijski značaj, te je uz prateće informacije preuzete iz literature predstavljen njen sadržaj. Najvažniji segment ovoga rada čini transkripcija i integralni prijevod *Kanunnama o prikupljanju janjičarskog podmlatka*, koja predstavlja temelj funkcionisanja *adžemi odžaka*. Kanunnama iz vremena Bajezida II sačinjena je u osam zakonskih članova koji su se morali strogo poštovati prilikom prikupljanja mladića i njihovog regrutovanja u janjičare.

Ključne riječi: devširma, adžemi oglani, janjičari, regrutacija, kanunnama, Bajezid II.

* Emrah Seljaci, MA, arhivista-pripravnik, Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu, e-mail: seljaciemrah@gmail.com, ORCID ID: 0009-0009-9403-7798

UVODNA RAZMATRANJA

Termin devširma (tur. gl. im. *devşirme*: sakupljanje, sabiranje) u osmanskoj historiografiji predstavlja regrutaciju u prvom periodu nemuslimanskih, a kasnije i muslimanskih mladića u tzv. *adžemi oglane* (tur. *acemi oğlan*)¹ koji su, nakon što bi prošli kroz proces školovanja i obuke u ratničkim vještinama, bivali regrutovani u vojni odred janjičara.² U vrijeme sultana Murata I (1413–1421) javlja se potreba za većim brojem vojnika, što dovodi do osnivanja *adžemi odžaka* (ognjište, dom za kadete), koji je bio potčinjen janjičarskom odžaku.³ Tu su se regrutovana djeca obučavala u čitanju, pisanju, islamskim naukama i ratnim vještinama.⁴

Sama regrutacija mladića u adžemi oglane vezuje se još za akindžijske akcije, prilikom kojih je od zarobljene djece odvajana jedna petina zvana *pendžik oğlani* (tur. *pencik oğlanı*: mladići petine),⁵ čemu svjedoče turski izvori iz 1362. godine. Prvi zakon o regrutovanju mladića izdat je u ranim godinama vladavine sultana Murata II (1421–1444. i 1446–1451),⁶ prema kojem je trebalo da se uzimaju mladići iz nemuslimanskih porodica podanika Osmanskog Carstva, koji su nazivani *devşirme oğlani*, a prve provedbe ovoga zakona primjenjivale su se na nemuslimanskim podanicima iz Rumelije.⁷ U periodu vladavine sultana Murata I i Murata II regrutovali su se dječaci u dobi od sedam do osam godina, što će se izmjenom zakonskih odredaba mijenjati, tako da će starosna dob za regrutaciju biti pomjerena.⁸

¹ Vidi: Mücteba İlgürel, “Acemi Oğlanı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul, 1988, 324-325.

² Ešref Kovačević, “Jedan dokumenat o devşirmi”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXII-XXIII/1972-73, Sarajevo, 1976, 203.

³ O janjičarima vidi: Kemal Beydilli, “Yeniçeri”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul, 2013, 450-462.

⁴ Aleksandar Matkovski, “Prilog pitanju devşirme”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XIV-XV/1964-65, Sarajevo, 1969, 275.

⁵ O pendžik oğlanima vidi: Abdülkadir Özcan, “Pencik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 34, İstanbul, 226-228.

⁶ Abdülkadir Özcan, “Devşirme”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul, 1994, 254.

⁷ Adem Handžić, “O janičarskom zakonu”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 46/1996, Sarajevo, 1997, 143.

⁸ Aladin Husić, *Devşirma u Bosni (o regrutaciji Bosanaca u janjičare)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja LXIX, Sarajevo, 2023, 47.

Kada je riječ o predstavljanju devširme na našim prostorima, značajan doprinos dao je Aleksandar Matkovski, koji je u svom radu donio nekoliko izvornih dokumenata o devširmi te predstavio literaturu koja se odnosi na niz pitanja koja se tiču devširme.⁹ Taj rad prati članak Ešrefa Kovačevića, u kojem predstavlja jedan službeni dokument iz druge polovine 16. stoljeća, a odnosi se na instrukcije o obaveznom postupku lokalnih vlasti prilikom regrutacije mladića iz Bosanskog, Hercegovačkog i Kliškog sandžaka.¹⁰ O samom janjičarskom zakonu piše i Adem Handžić, te u prijevodu nudi jedan odlomak iz *Početne historije zakona o janjičarskom korpusu*,¹¹ o kojoj kasnije opširno piše i Aşkın Koyuncu.¹² Vrlo značajna je i nedavno objavljena naučna publikacija Aladina Husića koja nosi naslov *Devširma u Bosni (o regrutaciji Bosanaca u janjičare)*, u kojoj autor kroz šest cjelina precizno zaokružuje pitanje devširme te, između ostalog, osporava njene česte definicije zastupljene u historiografiji jugoistočne Evrope, prema kojima se devširma naziva “danak u krvi” ili “krvarina”.¹³

O KANUNNAMI IZ VREMENA BAJEZIDA II (1481–1512)

Na osnovu kanunname, koja prema mišljenju Ahmeda Akgündüza datira iz vremena vladavine sultana Bajezida II (1481–1512), uviđamo da se regrutacija mladića vršila prema strogo utvrđenim pravilima. Faksimil originala i transkripcija teksta kanunname naslovljene kao *Ḳānūn-nāme ki yeñiçeri oğlanıñ cem‘ eylemek içün nişān-i hümāyūn virilür / Kanunnama kojom se izdaje sultanska zapovijed o prikupljanju janjičarskog podmlatka*, publikovani su u drugom svesku djela *Osmanlı*

⁹ Vidi: A. Matkovski, “Prilog pitanju devširme”, 273-309.

¹⁰ E. Kovačević, “Jedan dokumenat o devširmi”, 203-209.

¹¹ A. Handžić, “O janjičarskom zakonu”, 141-150.

¹² Aşkın Koyuncu, “Kavânin-i Yeniçeriyân and The Recruitment of Bosnian Muslim Boys as Devshirme Reconsidered”, *State and Society in the Balkans before and after Establishment of Ottoman Rule*, eds. Srđan Rudić and Selim Aslantaş, The Institute of History Belgrade, Collection of Works, vol. 35, Yunus Emre Enstitüsü, Turkish Cultural Centre Belgrade, Belgrade, 2017, 283-317.

¹³ Vidi: A. Husić, *Devširma u Bosni...*; Također vidi: Aladin Husić, “O regrutaciji u adžemi oglane u Bosni 1565. godine”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, sv. 23, br. 37, Sarajevo, 2016, 43-64.

Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri.¹⁴ Prema navodima Akgündüza, do danas su sačuvana četiri istovjetna rukopisna primjerka ove kanunname:

1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, 1935 Numaralı Kānunnâme Mecmuası, fol. 87b-88b
2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, No. 2753, fol. 47a-48b
3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Kitaplığı, 1936 Numaralı Kānunnâme Mecmuası (isti kao i primjerak pod br. 1)
4. Paris, Bibliothèque Nationale de France, No. 35.¹⁵

Primarni značaj kanunname ogleda se u tome što predstavlja temelj funkcionisanja adžemi odžaka,¹⁶ te se kroz njen sadržaj, izražen kroz osam članova, jasno može steći predodžba o propisima i postupcima koji su se od kraja 15. i početka 16. stoljeća morali poštovati i primjenjivati prilikom odabira mladića i njihovog regrutovanja u janjičare.¹⁷ Princip koji je ovom kanunnamom propisan primjenjivan je i mnogo kasnije, čak početkom 17. stoljeća.¹⁸

Također, na temelju odredaba kanunname iz vremena Bajezida II (1481–1512), kao i onih koje su donošene za vrijeme Ahmeda I (1601–1617),¹⁹ izvođeni su i svi potonji propisi o devširmi, te su na temelju njih nastajali i drugi neophodni dokumenti.²⁰

Slijedom navedenog, uviđamo da je o pitanju devširme donesen zakon, odnosno zakonski propisi koji je postavljaju u pravne, precizno definisane okvire. S tim u vezi, kanunname iz vremena Bajezida II predstavlja temeljni dokument koji reguliše pitanja devširme i janjičarskog korpusa, te je važno sagledavanje ove pojave iz zakonske perspektive, a ne na osnovu narativnih izvora poput putopisa i hronika, u kojim dominira subjektivna perspektiva njihovih autora.

Kako saznajemo iz samog teksta kanunname, devširma je provođena na način da se okupe rajinski (nemuslimanski) mladići, zajedno sa svojim očevima. Tom bi se prilikom uzimao jedan mladić od očeva koji

¹⁴ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, sv. 2, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990, 123-127.

¹⁵ Ibid., 123.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ O sličnim uputstvima za prikupljanje janjičarskog podmlatka, datiranim oko 1638/39. godine, vidi: A. Matkovski, "Prilog pitanju devširme", 301-306.

¹⁸ A. Husić, *Devširma u Bosni...*, 69.

¹⁹ Vidi: A. Handžić, "O janičarskom zakonu", 141-149; A. Koyuncu, "Kavânîn-i Yeniçeriyân...", 283-317.

²⁰ A. Husić, *Devširma u Bosni...*, 61.

su imali više muških potomaka. Regrutovani mladić morao je biti u starosnoj dobi između četrnaest/petnaest i sedamnaest/osamnaest godina.

Praksa regrutacije mladića u navedenoj dobi zasnivala se na tradicionalnom crkvenom zakonu prema kojem se punoljetstvo ostvarivalo u periodu od dvanaeste do petnaeste godine, kao što je i prema šerijatskim propisima.²¹ Treba istaknuti da je ranije izdata *kanunnama o pendžiku* propisivala starosnu dob od deset do sedamnaest godina, dok *kanunnama* koja je predmet našeg interesovanja propisuje dob od četrnaest/petnaest do sedamnaest/osamnaest godina, te podiže starosnu ljestvicu u odnosu na raniju praksu. Poistovjećivanje ove dvije pojave dovelo je do toga da se u kontekstu janjičarskih regruta (*acemi oğlani*) pogrešno govori o uzrastu od osam ili deset godina.²² Međutim, gornja granica u oba slučaja kasnije je pomjerena na dvadeset godina, radi skraćanja vojne obuke.²³

Već u prvom članu *kanunname* strogo se zabranjuje regrutovanje sinova jedinaca, kao i uzimanje dvoje djece iz iste porodice. Zakon je glasio da se na svaku četrdesetu kuću regrutuje po jedan mladić. Nakon regrutacije određenog mladića, nije bilo moguće izvršiti zamjenu, a njegovo ime, podaci o porijeklu, kao i podaci o fizičkom i mentalnom profilu zavodili bi se u dva deftera, od kojih je prvi ostajao kod samog sačinioaca, a drugi se posredstvom povjerenika predavao na ruke janjičarskog age u Istanbulu.²⁴

Posredstvom ove *kanunname* uviđamo da su određene “bitange izvana”²⁵ pokušavale da se na prevaru upišu u defter, na što se službenicima skreće pažnja. Regrutovani mladići su se u skupinama od po 100 do 150 članova predavali povjereniku, čije je imenovanje bilo u nadležnosti lokalnog kadije. Spomenuti je imao obavezu da mladiće odvede u Istanbul i preda ih janjičarskom agi. Povjereniku je zakonski bilo zabranjeno da prilikom putovanja lumpuje, da prima bilo kakvu vrstu dara, odnosno mita. Uz to, morao je voditi računa o redoslijedu mjesta konačenja, kako se lokalnom stanovništvu koje ugošćava i hrani mladiće ne bi nametali previsoki troškovi.²⁶

²¹ Ibid., 93.

²² Ibid., 47-48.

²³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları*, sv. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943, 10-11.

²⁴ A. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 123-124.

²⁵ Po svemu sudeći misli se na “uvlačenje muslimana” u redove regruta. Vidi: A. Husić, *Devširma u Bosni...*, 58.

²⁶ A. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 124.

Naime, na putu ka Istanbulu bila su određena sela u kojima su mladići odsjedali, što je za jedno selo predstavljalo veliki dodatni ekonomski namet, jer je moralo da obezbijedi hranu i prenoćište za 100 do 200 mladića i za desetak lica zaduženih za regrutaciju. Spomenuto je dovelo do toga da se pojedini mještani odupiru ugošćavanju karavane sa mladim regrutima.²⁷ S tim u vezi, bilo je nužno izdavanje ovoga zakona prema kojem je povjerenik morao voditi računa o mjestima konačenja, kako ne bi dva puta u istom mjestu noćio i time doveo stanovništvo u nepovoljnu situaciju.

Pri putovanju, svi državni službenici bili su obavezni pružiti potrebnu pomoć u mjestima kroz koja su regrutanti sa povjerenikom prolazili. Također, predviđene su i kaznene mjere za one koji omalovaže i ogluše se na ovu kanunnamu. Prvo se opominju oni koji pokušaju na bilo koji način izbjeći regrutaciju, te oni koji u redove regrutovanih mladića upuste bitange, odnosno dopuste upliv muslimana.²⁸

S obzirom na važnost ovog dokumenta kao svojevrsnog historijskog izvora za proučavanje devširme, u nastavku rada nudimo transkripciju teksta²⁹ i integralni prijevod gore opisane kanunname.

TRANSKRIPCIJA I PRIJEVOD TEKSTA KANUNNAME

a) Transkripcija

[fol. 87b]

/1/ **Ḳānūn-nāme ki yeñiçeri oğlanıñ cem‘ eylemek için nişān-i hümāyūn virilür** /2/ Nişān-ı şerif-i ‘ālişān hūkm-i oldur ki: Ḳādmū’l-eyyāmdan Memālik-i maħrūsemden /3/ yeñiçeri için oğlan almaḳ ḳānūn ve ‘ādet-i mu‘tād olduğı ecilden /4/ filān ḳadılık ki bu ḳadar hāne ve filān ḳadılık ki bu ḳadar hānedir ilḥ /5/ kırḳ hāneye bir oğlan ḥesābınca bu ḳadar nefer ve bu ḳadar nefer cem‘an /6/ bu ḳadar nefer oğlan cem‘ olmasını emr idüb ḳıdvetü’l-emācid ve /7/’l-ekārim ḥāviyyü’l-memāhid ve’l-mekārim filān zīde ḳadruhunuñ kemāl-i emānetine /8/ ve vüfūr-ı istikāmetine i’tikād ve i’timād eyleyüb emīn ta’yīn eyleyüb /9/ ve Dergāh-i mu‘allām yayabaşlarından ḳıdvetü’l-emāşil ve’l-aḳrān filān /10/ zīde ḳadruhuyı daḫī bile ḳoşub ellerine işbu hūkm-i şerif-i

²⁷ A. Matkovski, “Prilog pitanju devširme”, 279-280.

²⁸ A. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 124-125.

²⁹ Transkripcija je urađena prema prijedlogu rješenja u: İsmail Durmuş, “Transkripsyon“, *TDV İslām Ansiklopedisi*, c. 41, İstanbul, 2012, 306-308.

cihân-muṭā‘ /11/ ve lâzimu’l-ittibā‘ virdim ve buyurdum ki: Te’ḥir itmeyüb zıkr olunan /12/ kaçılıklara varub her kaçılığda ili ve güne tenbîh idüb çağırub /13/ te’kîd eyleyüb qurâda ve bilâda hâşşlarda ve evkâfda ve’l-hâşıl hîç /14/ bir qaryeyi aparlamayub kefer-e re‘âyânîñ ne kadar oğlanı varsa /15/ babaları ile cem‘ idüb yanıma getürdüğim ve bi’z-zât nazar idüb /16/ görüb kaçkı kâfirîñ ki müte‘addid oğulları ola içinden bir yararın /17/ ki sinnde on dört on beş yaşında nihâyet on yedi on sekiz /18/ yaşında ola yeñiçeri içün yazub alub zabt ve hıfz eyleye. /19/ Ammâ müte‘addid oğlı olmayanın oğlın almaya ve müte‘addidiñ birin aldığdan soñra /20/ bâķîsin babasına göndere ile ziyâde hayf ve ta‘arruz eylemeye. Ve emrim üzere /21/ bir oğlanı alub yazdığdan soñra tebdîl eylemeye. Ve her oğlan ki alınur /22/ kendü adın ve atası adın ve köyi ve sipâhisi adın ve oğlanıñ /23/ hilyesin ve evşafını mufaşşalan deftere bile kayd eyleye. Ğaybet olacak /24/ olursa deftere rücū‘ olunub kim idüğü ve qandan idüğü ma‘lûm /25/ olub suhûletle girü ala getürile. Ve anuñ gibi cem‘ olunduğı eşnâda

[fol. 88a]

/1/ telbîsle hâricden levend dâhi katarlar imiş. Key ihtiyât idüb kat‘â /2/ levendden kimesne kaçılmayub yerlü ra‘iyyet kâfir oğlanlarından cem‘ ide /3/ hileden ve telbîsden ihtirâz eyleye. Ve buyurdum ki, yeñiçeri oğlanı /4/ cem‘ olub yüz ve yüz elişer nefere yetişdüğçe defter ile mu‘temed adamına /5/ koşub ve ol vilâyetlerde /6/ ve voynuq olan yerlede voynuq, voynuq olmayan yerlede /7/ müsellemeden ve sipâhî adamlarından anlarıñ maķşûduna kifâyet idecek /8/ miķdârı kimesneleri bile koşub İstanbul’da Yeñiçeri Ağasına göndereler /9/ ki yolda ve izde temâm maḥfûz ve mażbûṭ olub kimesnesi gitmek ve Ğaybet /10/ eylemek ihtimâli olmaya. Ve hem yeñiçeri oğlanı yazıldığda iki defter yazub /11/ biri kendüde durub ve biri karşı yeñiçeri oğlanını gönderdüğü /12/ adamları bile göndereler ki yeñiçeri oğlanın yeñiçeri ağasına defter ile /13/ teslîm ide soñra defterleri birbiriyle muķâbele olunub görilüb yeñiçeri /14/ oğlanı tebdîle ve tağyire mecâl ve ihtimâl olmaya. Ve buyurdum ki /15/ oğlan koşub gönderdüğü adamına te’kîd eyleyüb ışmarlama ki /16/ oğlanları İstanbul’a getürürken eglemeyüb ve kimesneden bir aqçe /17/ ve bir ḥabbe nesne almayub ve ta‘arruz itdirmeyüb doğru yoldan getüre ve /18/ yolda konakların şaşırmayub ve bir köye tekrâr koymayalar ki köy /19/ ḥalkına yeñiçeri oğlanına itmek virmekde ve evine iledüb zabt itmekde /20/ ziyâde mużâyaka lâzım gelmeye. Ve ol kaçılıkların kaçılıları ve nâ’ibleri ve /21/ ve subaşıları ve yerlerine duran adamları ve köy

kethüdāları bu bābda kemāl-i /22/ mu‘āvenet ve muzāheret idüb taht-i huķūmetlerinde olan re‘āyāda /23/ ne miķdār ođlan var ise cemī‘isin bī-ķuķūr mezķūruñ yanına iķzār /24/ eyleyüb göstereler. Hiç bir eħadiñ ođlu evinde alıķonmaķ ve gizlenmek /25/ ve ķaçurmaķ ve sā’ir vecħiyle telbīs ve tedlīs itmek olmaya ve geređi gibi řaķınalar ki

[fol. 88b]

/1/ bu huķūşda müşārün ileyh veya adamları ve’l-hāşıl bu maşlahata mübāşeret iden /2/ kimesneler aşlā ve ķaķ‘ā bir eħadden bir aķçe ve bir ħabbe nesne almayalar emr-i řerīfime /3/ muħālif her kim timārlarında veya köyünde bir ođlan gizleyüb müşārün ileyhe /4/ göstermemiş ola veya ķaçurmuş veya ħīle idüb ħāricden levend ķatmış ve /5/ yāħud nev‘an ihmāl ve müsāhele itmiş olursa her kim ise ķaķ‘a mecāl vir-meyüb /6/ siyāset itdüririn bilmiş olalar. Ve bu huķūş emr-i ħaķır ve maħall-i ihtimām ve ħüsn-i tedbīr /7/ olmađın gerekdir ki mezķūrlara vilāyetde olan ķāđılar ve subaşılar /8/ ve yerlerine duran adamları ve köy kethüdāları bi-enfüsihim ħāzırün olub /9/ ođlanı görmesinede ve almasında ve kimiñ ođlu alınduđında ve evşāf /10/ ve ħilyesinde anlarıñ dađı vukūfi ola nev‘an ħīle ve tezvīr ķarışmaya bu dađı /11/ řol ki cādde-i emānet ve tarīķ-i istiķāmetdir sülūk idüb ħilāf-ı me’mūr /12/ nesne zuhūr bulursa mūcib-i ‘itāb ve ‘iķābdır. Aña göre iħtiyāt idüb emr-i řerīfime /13/ ‘amel ideler. Şöyle bileler, ‘alāmet-i řerīf-i ‘ālem-ārāya i‘timād kılalalar. Tahřiren fi [...] ³⁰

b) Prijevod

KANUN-NAMA KOJOM SE IZDAJE SULTANSKA ZAPOVIJED O PRIKUPLJANJU JANJIČARSKOG PODMLATKA

Odredba uzvišene carske zapovijedi je sljedeća:

S obzirom na to da se od davnina u zemljama koje štitim ozakonilo i uobičajilo regrutovanje mladića u janjičare, naređujem da se u *tom i tom* kadiluku, u kojem ima *toliko i toliko* domaćinstava, na svaku četrdesetu kuću regrutuje po jedan mladić, što će u konačnici dati broj od *toliko i toliko* regruta. Za povjerenika imenujem uzora najčasnijih i najplemenitijih, dostojnoga svake hvale i počasti, *tog i tog*, neka mu je uvećana moć i utjecaj. Stoga neka mu se povjeruje i ispoštuje savršena stvar data mu u povjerenje i blagoslovljeni pravac njegovog djelovanja.

³⁰ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, 1935 Numaralı Kānunnāme Mecmuası, fol. 87b-88b.

Također, neka se ovo dostavi i na ruke jajabaše³¹ Carskoga divana, uzoru njemu sličnih i po činu ravnih, *tom i tom*, neka mu je uvećana moć i utjecaj. Spomenutim izdah ovu zapovijed kojoj se svijet pokorava i koja se slijediti treba, te naredih:

1. Neka se bez odgađanja ode u spomenute kadiluke i neka se u svim kadilucima stanovništvo upozori, pozove i neka im se skrene pažnja. Iz svih sela i gradova, hasova i vakufskih područja, ne izostavljajući pritom ni jedan zaselak, neka se okupi i pred mene dovede koliko god da bilo rajinskih mladića, zajedno sa njihovim očevima. Potrebno je povesti računa o tome da se za janjičarski odred uzme jedan mladić od krivo-vjernika koji imaju više od jednog sina, a takav treba da bude u starosnoj dobi između četrnaest/petnaest i sedamnaest/osamnaest godina. Takav će se regrutovati i o njemu će se voditi briga. S druge strane, neka se ne uzima mladić koji je jedinac kod svoga oca, a kada se od oca koji ima više sinova uzme jedan, neka mu se ostali sinovi vrate, kako ne bi došlo do nemilih događaja i nesuglasica.

2. Nakon što se po mojoj naredbi regrutuje jedan mladić, onda nije moguće izvršiti naknadnu zamjenu. Tada je potrebno da se za svakog regrutovanog mladića u defter zavede njegovo ime, ime oca, mjesto porijekla, ime njegovog spahije, kao i detaljan psiho-fizički opis. Ukoliko se mladić izgubi, neka se provjeri u defteru ko je i odakle je, kako bi se lakše mogao vratiti. Budući da se prilikom spomenute regrutacije na prevaru upisuju čak i mladići bitange izvana, neka se dobro povede računa o tome da se niko od takvih bitangi ne primi. Dakle, trebaju se sakupiti samo mladići koji su sinovi lokalnih inovjercaca i treba se sačuvati od smicalica i prevare.

3. Naređujem da se sakupe mladići regrutovani za janjičare te da se u grupama od 100 do 150 mladića predaju povjerljivoj osobi, zajedno sa defterom. S tim u vezi, obavezuju se kadije da pronađu jednu povjerljivu i odgovornu osobu za tu dužnost. I neka vojnuci u onim vilajetima u kojima djeluju, ili pak musellemi u mjestima u kojima nema vojnika, i spahije zaduže pojedince da mladiće regrutovane u janjičarski odred odvedu u Istanbul i predaju ih janjičarskom agi. Na taj način otklonit će se mogućnost njihovog nestanka u toku putovanja.

4. Neka se sačine dva deftera u kojima će se popisati mladići regrutovani u janjičarski odred. Jedan primjerak treba ostati kod sačinioca deftera, a drugi se treba poslati po osobi koja će voditi mladiće. Navedena

³¹ *Jajabaša* – starješina vojničkog reda pješaka.

osoba će mladiće uz defter predati janjičarskom agi. Nakon toga neka se oba deftera uporede, kako ne bi došlo do zamjene mladića.

5. Naređujem da se upozori osoba koja će voditi mladiće da prilikom putovanja ka Istanbulu ne smije lumpovati, niti akče i trunke od ikog primiti, niti smije dozvoliti da ih iko napadne. Takav ih mora ispravnim putem voditi, te ne smije pomiješati mjesta konačenja pa u isto mjesto dvaput navraćati. Na taj način se lokalno stanovništvo koje ugošćava i hrani mladiće neće dovesti u tešku finansijsku situaciju.

6. Kadije, naibi, subaše, službenici koji su na njihovim pozicijama i seoske ćehaje u tim kadilucima o ovom pitanju [o pitanju regrutovanja mladića u janjičare] moraju pružiti potpunu pomoć i podršku. Koliko god bilo sinova raje koja je pod vlašću sultana, svi se u cijelosti trebaju dovesti pred spomenutog.

7. Neka se niti jedan sin pojedinca ni na koji način ne pokušava sakriti, bilo to skrivanjem u kući, prikrivanjem ili bjekstvom (krađom). Ovoga se treba strogo pridržavati. Spomenuti, ili njihovi podanici, ili pak oni koji su dio ovog zaduženja, nikada, nipošto i ni od koga ne smiju uzeti niti jednu akču. Neka se političkim sredstvima kazni svaki pojedinac koji se protivno mojoj časnoj naredbi bude ponašao, ili u svom selu mladića krio, ili ga službenicima ne pokazao, ili ga ukrao [lažno oteo], ili izvana bitange upustio, ili na bilo koji drugi način nemar i omalovažavanje [časnog ukaza] pokazao.

8. Nužno je ispoštovati naredbu, posvetiti joj dužnu pažnju i na najljepši način poduzeti sve mjere u vezi s ovim pitanjem. Neka kadije, naibi, subaše, službenici koji su na njihovim pozicijama i seoske ćehaje u vilajetima, svi ponaosob, omogućće zaduženima pregled mladića, njihovo regrutovanje, prilikom čega će se voditi računa o tome ko je čiji sin, kakve su čije osobine i fizionomija, kako se ne bi desila smutnja i prevara. Budući da je ovo putanja povjerenja i ispravni put, ukoliko bi se na putovanju desilo nešto protivno naloženom, to će zahtijevati prijekor i kaznu. Neka se o tome povede računa i neka se postupa u skladu s mojom časnom naredbom.

Daje se na znanje, pa neka se ispoštuje ukaz časni što svijet krasi.

Napisano ...

ZAKLJUČAK

U ovom radu predstavljena je kanunnama o devširmi iz vremena Bajezida II (1481–1512) naslovljena kao *Kanunnama o prikupljanju janjičarskog podmlatka* (tur. *Ḳānūn-nāme ki yeñiçeri oğlaniñ cem' eylemek içün*). Nakon uvodnih razmatranja koja sadrže pojašnjenje određenih termina, potom informacije o devširmi, te kraći pregled literature koja tematizira pitanje regrutovanja mladića u janjičare, predstavljeni su opći podaci i sadržajne karakteristike navedene kanunname.

Kanunnama o prikupljanju janjičarskog podmlatka datira iz vremena vladavine sultana Bajezida II (1481–1512). Ona sadrži osam zakonskih članova, zapisanih na tri folije, a do danas su ostala sačuvana četiri prijepisa kanunname, od kojih se tri nalaze u Turskoj, a jedan u Francuskoj. Faksimil originala, kao i transkripciju teksta, publikovao je Ahmed Akgündüz u drugom svesku djela *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*.

Primarni značaj ove kanunname ogleda se u tome što predstavlja temelj funkcionisanja adžemi odžaka, te se kroz njen sadržaj može steći predodžba o propisima i postupcima koji su se od kraja 15. i početka 16. stoljeća morali primjenjivati prilikom odabira mladića i njihovog regrutovanja u janjičare. Na osnovu nje, kao i zakona iz vremena Ahmeda I (1601–1617), izvođeni su svi potonji propisi o devširmi, kao i drugi neophodni dokumenti koji se odnose na ovo pitanje. Kanunnamom iz vremena Bajezida II predočavaju se zakonski propisi koji devširmu postavljaju u pravne, precizno definisane okvire, što omogućava istraživačima da pitanje regrutacije mladića u janjičare sagledavaju iz zakonske perspektive, a ne na osnovu putopisnih ili nekih drugih subjektivnih utisaka, kako je to ranije bio slučaj.

S obzirom na gore navedeni značaj spomenute kanunname, u posljednjem dijelu rada ponudili smo transkripciju i integralni prijevod *Kanunname o prikupljanju janjičarskog podmlatka*, te kao prilog uvrstili faksimil originala, s ciljem da ovaj vrlo značajan historijski izvor učinimo dostupnim i pogodnim za širu upotrebu.

IZVORI I LITERATURA

PRIMARNI IZVORI

- Akgündüz, Ahmed, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, sv. 2, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1990.
- İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, No. 1935, fol. 87b-88b

LITERATURA

- Beydilli, Kemal, “Yeniçeri”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 43, İstanbul, 2013, 450-462.
- Durmuş, İsmail, “Transkripsyon“, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 41, İstanbul, 2012, 306-308.
- Handžić, Adem, “O janičarskom zakonu”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 46/1996, Sarajevo, 1997, 141-150.
- Husić, Aladin, *Devširma u Bosni (o regrutaciji Bosanaca u janjičare)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja LXIX, Sarajevo, 2023.
- Husić, Aladin, “O regrutaciji u adžemi oglane u Bosni 1565. godine”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, sv. 23, br. 37, Sarajevo, 2016, 43-64.
- İlgürel, Mücteba, “Acemi Oğlanı”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul, 1988, 324-325.
- Koyuncu, Aşkın, “Kavânîn-i Yeniçeriyân and the Recruitment of Bosnian Muslim Boys as Devshirme Reconsidered”, *State and Society in the Balkans before and after Establishment of Ottoman Rule*, eds. Srđan Rudić, Selim Aslantaş, The Institute of History Belgrade, Collection of Works, vol. 35, Yunus Emre Enstitüsü, Turkish Cultural Centre Belgrade, Belgrade, 2017, 283-317.
- Kovačević, Eşref, “Jedan dokumenat o devširmi”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXII-XXIII/1972-73, Sarajevo, 1976, 203-209.
- Matkovski, Aleksandar, “Prilog pitanju devširme”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XIV-XV/1964-65, Sarajevo, 1969, 273-309.
- Özcan, Abdülkadir, “Devşirme”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul, 1994, 254-257.
- Özcan, Abdülkadir, “Pencik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 34, İstanbul, 2007, 226-228.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları*, c. 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943.

PRILOG

Faksimil originala, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Kitaplığı, 1935 Numaralı Kānunnāme Mecmuası, fol. 87b-88a

KANUNNAMA ABOUT DEVSHIRMA FROM THE TIME OF BAYEZID II (1481-1512)

Summary

As a contribution to the study of *devshirma*, the paper presents the *Kanunnama on the recruitment of janissary youths*, which dates from the reign of Sultan Bayezid II (1481-1512). In the introduction, the term *devshirma* itself is explained and basic information about its origin and implementation is presented. Also, the introductory part includes a short overview of the scientific literature that deals with the process of recruiting young men into the janissaries. The following chapter presents the mentioned *kanunnama*, basic information about its manuscript copies and historical significance. The most important segment of this work is the integral translation of the *Kanunnama on the recruitment of janissary youth*, which represents the basis of the functioning of the *acemi ocak*. The aforementioned *kanunnama* was compiled into eight legal articles that had to be strictly observed when recruiting young men into the janissaries.

Key words: *devshirma*, youth, janissaries, recruitment, *kanunnama*, Bayezid II.